

Segmentacija trga dela: pilotno izvajanje novih empiričnih in političnih analiz

Uvod

Čeprav so segmentacijo trga dela že proučevali z vidika različnih področij literature, pa je kot pojem še vedno nejasna. Nastala je kot alternativa teorijama neoklasične ekonomije in človeškega kapitala, ki predpostavlja, da so plače in delovni pogoji na splošno odvisni od človeškega kapitala in produktivnosti delavca. Segmentacija trga dela pa na drugi strani predpostavlja, da so lahko razlike v delovnih pogojih med različnimi skupinami delavcev tudi posledica dejavnikov, kot so pogodbeni dogovori ali druge institucionalne značilnosti.

Ozadje politike

- O segmentaciji trga dela običajno govorimo, ko razpravljamo o posledicah „reform na obrobju“ (ali reform na dveh ravneh), ki so potekale v osemdesetih letih prejšnjega stoletja, tj. reformah na področju delovnopravne zakonodaje, ki so omogočile lažjo uporabo pogodb za določen čas, medtem ko je regulacija zaposlitev za nedoločen čas pretežno ostala nespremenjena. Res je, da je bilo zaradi teh reform ustvarjenih več delovnih mest, a so hkrati privedle tudi do vse večjega števila „zunanjih“ akterjev na trgu dela.
- Politična razprava o segmentaciji trga dela v EU je povezana s to vse pogostejo uporabo pogodb o zaposlitvi za določen čas v nekaterih državah članicah in njenih posledicah: nekateri ljudje imajo stabilno in varno službo z boljšimi plačami in možnostmi za razvoj, medtem ko so drugi ujeti v delovnih razmerjih, za katera so značilne nestabilnost, negotovost in neugodne delovne razmere.

Ključne ugotovitve

- V tem poročilu se segmentacija trga dela pojmuje kot stanje na trgu dela s tremi vzporednimi pogoji: delitev delovne sile na dva ali več segmentov; razlike v delovnih pogojih, ki jih ni mogoče pripisati le razlikam v produktivnosti delavcev, in omejeno prehajanje med posameznimi kategorijami.

- V poročilu je kvantitativna empirična analiza združena s politično analizo. Obe sledita zgoraj navedenemu konceptu segmentacije trga dela in zavzemata širši vidik od tistega, ki ga je mogoče najti pri večini obstoječih pristopov na področju te tematike, in sicer tako, da se kot ključni razsežnosti segmentacije ne obravnava samo vrsta pogodb o zaposlitvi in delovnopravna zakonodaja. Splošni pristop je raziskovalen in ponazoritven. Poglobljene analize so bile opravljene v Franciji, Nemčiji, Španiji in Združenem kraljestvu.

Empirična analiza

Empirična analiza izhaja iz longitudinalnega vidika in razvršča posamezni v skupine glede na to, kako se njihove začrtane poklicne poti razvijajo skozi čas. V nadaljevanju so povzete ključne ugotovitve.

- Standardne pogodbe za nedoločen čas so najpogosteja oblika delovnega razmerja v vseh štirih državah, saj bodo v dveletnem obdobju delavci najverjetneje imeli še naprej isti status na trgu dela. Kljub temu med izbranimi državami obstajajo jasne razlike.
- Zdi se, da je za Nemčijo značilen manj mobilni trg dela z manj tokovi, z visoko stopnjo poklicne mobilnosti navzgor in sorazmerno nizko stopnjo poklicne mobilnosti navzdol.
- V Združenem kraljestvu imajo najbolj prilagodljiv trg dela, poklicna mobilnost navzgor in navzdol pa sta pogosteji kot v drugih državah, čeprav se zdita enako pomembni.
- Španija ima razmeroma mobilni trg dela, a hkrati tudi najbolj zaskrbljujoče vzorce z vidika segmentacije trga dela: mobilnost delovne sile navzgor je omejena in običajno poteka pri tistih delavcih, ki že uživajo boljši status na trgu dela, medtem ko so tveganja za mobilnost navzdol visoka in skoncentrirana na tiste delavce, ki se srečujejo s slabšimi delovnimi razmerami, zlasti med gospodarsko krizo (med drugim prehod delavcev, zaposlenih za določen čas, med brezposelne).

- Za Francijo so, podobno kot v Španiji, značilne visoka stopnja nestandardnih oblik zaposlitve in precej nizke stopnje prehoda v standardne oblike zaposlitve. Podatki o stopnjah prehoda opozarjajo na iziv, ki ga predstavlja znatno število zaposlenih za določen čas, ki so ujeti, saj ne dobijo pogodbe za nedoločen čas in se srečujejo s (sorazmerno dolgimi) obdobji brezposelnosti, kar lahko privede do učinkov stigmatizacije.
- V okviru analize so v vsaki posamezni državi opredelili štiri skupine delavcev z začrtanimi poklicnimi potmi na trgu dela: dve, ki spadata v zgornji segment, pri katerih je za poklicno pot značilna zaposlitev v najboljših pogojih ali zelo hiter prehod navzgor, da se doseže tak status, in dve, ki spadata v nižji segment trga dela, pri katerih je za poklicno pot značilna večja pojavnost nestandardnih oblik z neugodnimi pogoji za zaposlitev ter tudi brezposelnost ali neaktivnost in običajno večja fluktuacija zaposlenih.
- Za manj izobražene ljudi, mlade, priseljence in ženske je najverjetnejše, da se bodo njihove poklicne poti zelo oddaljile od običajnega poteka in da bodo imeli manj priložnosti za napredovanje na trgu dela. Poleg tega je bolj verjetno, da bo standardna poklicna pot potekala v velikih podjetjih in gospodarskih dejavnostih, kot so javna uprava in storitve z višjo dodano vrednostjo (finančne, nepremičnine), medtem ko imajo storitvene dejavnosti z nižjo dodano vrednostjo (trgovina in gostinstvo, upravne storitve) večjo relativno težo med skupinami z začrtanimi poklicnimi potmi na spodnjem delu lestvice.

Politična analiza

Politična analiza proučuje, kako bi lahko z ukrepi, sprejetimi v navedenih državah, ki presegajo okvir delovnopravne zakonodaje, zmanjšali segmentacijo trga dela s spodbujanjem prehoda na zahtevnejša delovna mesta, preprečevanjem neprostovoljne mobilnosti navzdol ali zmanjševanjem vrzeli v delovnih pogojih med zgornjim in spodnjim segmentom trga dela. V nadaljevanju so povzete ključne ugotovitve.

- Prilagojene aktivne politike zaposlovanja lahko spodbudijo prehod navzgor na trgu dela, saj posameznikom omogočajo, da lahko dostopajo do trga dela, in delodajalce spodbujajo, da zaposlijo in obdržijo prikrajšane delavce. Učinkovitost aktivnih politik zaposlovanja je odvisna od njihove prilagodljivosti z vidika vsebine, prilagojenega zagotavljanja in dobrega upravljanja.
- Pogodbe o zavarovanju pomoči (ki so pogoste v Franciji in Španiji) lahko zmanjšajo segmentacijo trga dela, če so usklajene s poslovнимi cikli, določbami delovnopravne zakonodaje ter politikami poklicnega in strokovnega izobraževanja in usposabljanja, zlasti če je finančna pomoč namenjena zaposlovanju delavcev za nedoločen čas, preoblikovanju pogodb za določen čas v pogodbe za nedoločen čas ali zadržanju delavcev.

- Spodbujanje samozaposlovanja prispeva k boju proti segmentaciji na trgu dela, če dolgoročno privede do prehoda iz brezposelnosti v stabilno in varno zaposlitev in ne v prekarne oblike zaposlitve. Zaradi pomanjkanja ustreznih ciljnih usmeritev in zaščitnih ukrepov lahko pride do zamenjave standardne zaposlitve z manj stabilno/navidezno samozaposlitvijo.
- Predpisi o minimalni plači lahko segmentacijo zmanjšajo tako, da izboljujejo delovne razmere v nižjih segmentih in jih približujejo tistim v višjih segmentih.
- Politike na področju poklicnega in strokovnega izobraževanja in usposabljanja lahko pripomorejo k povišanju dohodkov in prehodi navzgor v stabilno zaposlitev, tako da se delavcem zagotovijo kvalifikacije, ki so usklajene s potrebami trga dela, zlasti če so take politike prilagojene posameznikom in spodbujajo prehode na boljša delovna mesta po koncu usposabljanja.
- S prilagojenimi družinskimi politikami lahko preprečimo segmentacijo trga dela med ženskami, ki so ji izpostavljene, nanje pa močno vplivajo tudi kulturni dejavniki in okoliščine ter druge obstoječe sheme dajatev.

Smernice politike

- Za popolno zajetje pojma segmentacije trga dela je potrebna kombinacija pristopov, ki temeljijo na ustreznih podatkih in različnih politikah.
- Za ustrezeno proučitev tega pojava v prihodnosti bi bilo treba njegovo razumevanje v akademskih in političnih razpravah uskladiti.
- Za zanesljive empirične analize segmentacije trga dela v Evropi so potrebni ustrezeni podatki: dobrni, primerljivi in dostopni longitudinalni podatki, ki zajemajo tudi spremenljivke na ravni povpraševanja po delovni sili in usklajene podatke o delodajalcih in delavcih na ravni posameznika.
- Učinkovita politika ne bi smela obravnavati le ovir za dostop do zgornjih segmentov trga dela, temveč bi morala tudi obravnavati poklicno mobilnost navzdol in razlike v delovnih razmerah. Priporočljiv je širši politični pristop, ki presega reforme delovnopravne zakonodaje.
- Pri oblikovanju političnih ukrepov je bistvenega pomena, razumevanje, kako so prizadete različne skupine, saj ni verjetno, da bi s splošnimi rešitvami za zelo raznovrsten segment učinkovito dosegli vse ranljive skupine.
- Ker so učinki posameznih politik zelo omejeni, bi bilo treba za boj proti segmentaciji trga dela spodbujati celostne pristope, ki upoštevajo okoliščine in združujejo finančne spodbude, regulacijo, spremeljanje in izboljšanje dostopa do kakovostnih javnih storitev.

Dodatne informacije

Poročilo *Labour market segmentation: Piloting new empirical and policy analyses (Segmentacija trga dela: pilotno izvajanje novih empiričnih in političnih analiz)* je na voljo na spletnem naslovu <http://eurofound.link/ef19033>.

Vodja raziskav: Irene Mandl

information@eurofound.europa.eu